

Ο ΤΙΤΛΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, πρὸ τῆς πλήρους διαμορφώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, πάντες, ὡς γνωστόν, οἱ Ἱεράρχαι ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ Ἐπισκόπου. Ὅλος ἔξαιρετικῶς ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἐπίσκοπος ἔφερε τὸν τίτλον Πάπας, εἰς ὃν πολὺ μεταγενεστέρως προσετέθη καὶ ὁ ἱστορικῶς ἀδικαιολόγητος τίτλος τοῦ Πατριάρχου (Πάπας καὶ Πατριάρχης). Ἀπὸ τοῦ ἡ' αἰῶνος ἐπεκράτησε νὰ καλεῖται Πάπας καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης, εἰδικῶς ἔκτοτε προσλαβὼν τὸν τίτλον τοῦτον. Ἀλλ' ὁ Ἀλεξανδρείας ἵαν ἐνωρίς προσωνομάζετο Ἀρχιεπίσκοπος. Οὕτως ὠνόμαζε τὸν προκατόχον του Ἀλέξανδρον ὁ Μ. Ἀθανάσιος. Τὸν τίτλον δὲ τοῦτον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου προσέλαβον καὶ πάντες οἱ Πρόεδροι τῶν Ἐκκλησιῶν¹. Πρὸ τοῦ ε' αἰῶνος, ὅτε ἤρξατο ἐπικρατῶν ὁ τίτλος τοῦ Πατριάρχου δι' ὠρισμένους Ἐπισκόπους, οὗτοι ὠνομάζοντο Ἀρχιεπίσκοποι. Κατὰ τὸν στ' αἰῶνα ὁ ΚΠόλεως ἐπιτιλοφορεῖτο «Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Πατριάρχης» (Ἀρχιεπίσκοπος ΚΠόλεως καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης). Μετὰ δὲ τὴν Γ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ὑφ' ἧς κατεκυρώθη ἡ ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας ἀνεξαρτησία καὶ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου, ὁ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης Πρόεδρος ὠνομάσθη Ἀρχιεπίσκοπος. Διότι ὁ τίτλος οὗτος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου συνδέετο μετὰ τῆς ἐννοίας τοῦ «αὐτοκεφάλου»². Ὁ ἅγιος Βασίλειος λ. χ. ἦτο Ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας, ὡς Ἐξαρχος τῆς Καππαδοκίας, ἐνῶ ὁ ἅγιος Νικόλαος ὠνομάζετο Ἐπίσκοπος, διότι ἦτο Μητροπολίτης Μύρων τῆς Λικίας. Συνήθως δὲ καὶ οἱ διοικοῦντες Μητροπόλεις ἐν τῇ

1. Κατὰ τὸν Sohm, Kirchenrecht, I, 408, ὁ τίτλος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἀπέδθη εἰς τὸν Ἀλεξανδρείας περὶ τὸ μέσον τοῦ δ' αἰῶνος, εἰς τὸν Ρώμης, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας κατὰ τὸν ε' αἰῶνα. Ἡ Δ' Οἰκουμ. Σύνοδος Ἀρχιεπισκόπους ὠνόμασε τὸν Ρώμης, ΚΠόλεως, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας. Κατὰ τὸν στ' αἰῶνα ἀπέδιδετο γενικῶς ὁ τίτλος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ εἰς τοὺς Μητροπολίτας.

2. G. Parthey, Hieroclis Synedemus et Notitiae Graecae episcopatum Berolini 1866, 2. 93.

ἀρχαία ἐποχῇ διετήρουν τὸν τίτλον τοῦ Ἐπισκόπου, τίτλον καθηγιασμένον ὑπὸ τῆς πολιᾶς ἀποστολικῆς ἀρχαιότητος.

Κατὰ τοὺς μέσους ὅμως χρόνους, ἐκτὸς τῶν Ἀρχιεπισκόπων Προέδρων τῶν Ἐκκλησιῶν, ὑπῆρχον ἐν τῷ Πατριαρχείῳ ΚΠόλεως καὶ οἱ λεγόμενοι «αὐτοκέφαλοι» Ἀρχιεπίσκοποι. Ἐν τῇ τῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου πρώτῃ σωζομένη ἀναγραφῇ, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐκθέσεις Ἐπιφανίου», ἣς ἀπεδόθη μὲν εἰς τὸν ἅγιον Ἐπιφάνιον Κύπρου (†403) πράγματι ὅμως συνετάχθη κατὰ τὸν ζ'. αἰῶνα, ἀναγράφονται, ἐκτὸς τῶν Μητροπόλεων καὶ Ἐπισκοπῶν, 33 «αὐτοκέφαλοι» Ἀρχιεπισκοπαί.¹ Κατ' ἄλλας Ἐκθέσεις ἐν ἀρχῇ τοῦ θ'. αἰῶνος αἱ «αὐτοκέφαλοι» Ἀρχιεπισκοπαὶ ἀνῆλθον εἰς 47 κατὰ δὲ τὸν ι'. αἰῶνα εἰς 51, βραδύτερον ἤρξατο ἐλαττούμενος ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, δι' οὓς θὰ εἴπωμεν λόγους, ἕως οὗ ἔπαυσαν ἀναφερόμενοι οἱ «αὐτοκέφαλοι» Ἀρχιεπίσκοποι.

Τὸ «αὐτοκέφαλον» αὐτῶν συνίστατο κυρίως ἐν τούτῳ, ὅτι δὲν ὑπέκειντο ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Μητροπολίτου τῆς Ἐπαρχίας, ἀλλ' ἐξηργῶντο παρὰ τοῦ Πατριάρχου ΚΠόλεως, παρ' αὐτοῦ χειροτονούμενοι καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ τοῦ Μητροπολίτου, μνημονεύοντες. Δὲν εἶνε γνωστὸν ἐὰν συμμετεῖχον τῶν Ἐπαρχιακῶν Συνόδων, βέβαιον δὲ εἶνε ὅτι συμμετεῖχον τῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Πατριάρχου Ἐνδημουσῶν ἐν ΚΠόλει Συνόδων. Ἡ τιμὴ τοῦ «αὐτοκεφάλου» ἔθεωρεῖτο μεγάλη, ἀπεδίδοτο δὲ εἰς τοὺς Ἐπισκόπους πόλεων, ἃς ἐτίμησαν ἅγιοι καὶ μάρτυρες Ἐπίσκοποι, ἢ αἵτινες σπουδαίαν κατεῖχον πολιτικὴν ἢ ιστορικὴν θέσιν. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀντιοχείας ὑπῆρχον «Μητροπολίται αὐτοκέφαλοι» καὶ ἀντίστοιχοι πρὸς αὐτοὺς «Ἀρχιεπίσκοποι Ἐπαρχιῶται» ἢ «Ἀρχιεπίσκοποι Σύγκελλοι» μὴ ὑποκείμενοι εἰς Μητροπολίτας. Οὗτοι δὲ πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν «αὐτοκεφάλων» Μητροπολιτῶν ἐκαλοῦντο «Μητροπολίται μεγάλοι»².

1. G. Parthey σ. 150-151. H. Gelzer. Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopiorum, ἐν Abhandlungen der k. b. Akademie der Wissenschaften I Classe, München 1901, σ. 549 Χρυσστόμου Παπαδοπούλου (Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν) Αἱ Ἐπαρχίαι τοῦ Πατριαρχείου ΚΠόλεως κατὰ τοὺς μέσους χρόνους, Ἐν Ἀθήναις 1923, σ. 4.

2. Α. Π. Κεραμέως, «Τακτικὸν ὅπως ἔχουσι τάξεως οἱ θρόνοι τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν ὑποκειμένων τῷ Πατριάρχῳ Ἀντιοχείας, ἐπὶ Ἀναστασίου Πατριάρχου Ἀντιοχείας τοῦ παλαιοῦ γέγονε τοῦτο», ἐν Παραρτήματι τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου ΚΠόλεως, τομ. ΙΗ'. 1884, σ. 65. 67. Ἡ ἀναγραφὴ αὕτη διεσώθη ἐν Συριακῇ καὶ Ἀρμενικῇ μεταφρά-

Αἱ «αὐτοκέφαλοι» Ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Πατριαρχείου ΚΠόλεως ἤρξαντο προαγόμεναι εἰς Μητροπόλεις. Οὕτως ἡ Ἐπισκοπὴ Σμύρνης λ. χ. ὑποκειμένη ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Ἐφέσου προήχθη εἰς Ἀρχιεπισκοπὴν «αὐτοκέφαλον» εἶτα δὲ καὶ εἰς Μητρόπολιν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν κανονικὴν τάξιν δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ Μητρόπολις ἄνευ «υποκειμένων θρόνων», τοῦτέστιν ἄνευ Ἐπισκοπῶν. Καὶ πολλάκις μὲν κατὰ τὴν προαγωγὴν Ἀρχιεπισκοπῆς «αὐτοκεφάλου» εἰς Μητρόπολιν ἐμορφοῦντο ἐκ τμημάτων αὐτῶν καὶ τινες Ἐπισκοπαί, ἐνίοτε ὅμως τοῦτο δὲν καθίστατο δυνατόν. Ἐντεῦθεν ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς τῶν Ἐπαρχιῶν σημειοῦται ὅτι αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ Μητρόπολις δὲν ἔχει «υποκειμένους θρόνους». Τοῦτο ἦτο πάντως παρὰ τὴν κανονικὴν τάξιν, καθ' ἣν δὲν δύναται νὰ νοηθῇ πραγματικὴ Μητρόπολις ἄνευ Ἐπισκοπῶν. Ἡ κανονικὴ ἀκρίβεια ἔτι μᾶλλον παρεβιάσθη ὅτε ἤρξατο ἀθρόα ἡ προαγωγή τῶν Ἐπισκοπῶν εἰς Ἀρχιεπισκοπὰς καὶ τῶν Ἀρχιεπισκοπῶν εἰς Μητροπόλεις. Ἐνῶ κατὰ τὸν ζ'. καὶ η'. αἰῶνα τὸ Πατριαρχεῖον ἠρίθμει 33 Μητροπόλεις, ἰσαριθμούς «αὐτοκεφάλους» Ἀρχιεπισκοπὰς καὶ 352 Ἐπισκοπὰς, ὑποκειμένας ὑπὸ τὰς Μητροπόλεις, κατὰ τὸν ιγ'. αἰῶνα, ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων, ὁ ἀριθμὸς τῶν Μητροπόλεων ἀνῆλθεν εἰς 109. Αἱ Μητροπόλεις δὲν εἶχον πλέον πᾶσαι Ἐπισκοπὰς ὑποκειμένας. Μετεβάλετο δὲ κατὰ καιροὺς καὶ ἡ τμητικὴ θέσις τῶν Μητροπόλεων. Διότι ἡ Ἐνδημοῦσα Σύνοδος ΚΠόλεως καθήρτιζεν ἐκάστοτε τὴν λεγομένην «τάξιν πρωτοκαθεδρείας», ἥτοι τὸ Συνταγματικόν, προάγουσα τμητικῶς ἢ καὶ θλοβιβάζουσα τὴν θέσιν ἐκάστης Μητροπόλεως. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἀλώσεως τῆς ΚΠόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ Πατριαρχεῖον ἠρίθμει 72 Μητροπόλεις, ἀλλὰ τούτων μόνον αἱ 21 εἶχον Ἐπισκοπὰς¹.

Κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους δὲν ὑπάρχουσι πλέον Ἀρχιεπισκοπαὶ «αὐτοκέφαλοι», ἐν τῇ γνωστῇ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως, ἀλλ' ἐν τῇ «τάξει πρωτοκαθεδρείας» οἱ Ἀρχιεπίσκοποι τάσσονται μετὰ τοὺς Μητροπολίτας, καίτοι καὶ οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀπλοῦν τίτλον Μητροπολίτου ἔφερον καὶ παρὰ τοῦ Πατριάρχου τὴν χειροτονίαν ἐλάμβανον καὶ

οἱ τοῦ ια'. καὶ ἐν λατινικῇ τοῦ ιβ'. αἰῶνος Περβλ. σχετικὰς μελέτας τοῦ Gelzer ἐν Jahrbücher für prot. Theologie, 1886. 377 ἐξ τοῦ C. de Boor ἐν Zeitschrift für Kirchengeschichte, 1890, σ. 303 ἐξ τοῦ S. Vailhé ἐν Echos d' Orient X, 1927 σ. 139 ἐξ. καὶ τοῦ E. Honigmann ἐν Byzantinische Zeitschrift XXV, 1925, σ. 60 ἐξ.

1. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου (Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν) ἐνθ' ἐν. σ. 92. Περβλ. Γερασίμου Κονιδάρη, Αἱ Μητροπόλεις καὶ Ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἴκου-μενικῆ Πατριαρχείου καὶ ἡ «Τάξις» αὐτῶν, Ἐν Ἀθήναις 1934, σ. 71 ἐξ.

τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐμνημόνευον. Οἱ ἴδιοι δὲ κατὰ τὰς ἱερουργίας ἐμνημονεύοντο οὐχὶ ὡς *Μητροπολίται*, ἀλλ' ὡς *Ἀρχιεπίσκοποι*. Ταυτοχρόνως ὁμοίως ὁ τίτλος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ πρώτῃ αὐτοῦ ἐννοίᾳ παρέμεινεν ἐν τῷ προσώπῳ τῶν Προέδρων τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, κατὰ τὴν νεωτέραν ἐννοίαν τῆς λέξεως ταύτης, τοῦ «αὐτοκεφάλου». Διότι «Αὐτοκέφαλοι» ὠνομάσθησαν αἱ διοικητικῶς ἀνεξάρτητοι ἐπὶ μέρους Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, ἐξ ὧν ἀπαρτίζονται ἡ Μία Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία.

Εἰδικώτερον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅτε κέντρον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἡ Κόρινθος, ἡ Ἐπισκοπὴ Ἀθηνῶν υπέκειτο ὑπὸ τὴν Ἐπισκοπὴν Κορίνθου, ἣτις μικρὸν κατὰ μικρὸν, ὡς Ἐπισκοπὴ τῆς προτενύσης τότε πόλεως τῆς Ἑλλάδος, ἀπέβη ἡ Μητρόπολις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ δ' αἰῶνος μόρφωσιν τῆς Ἐξαρχίας τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ Μητροπολίτης Κορίνθου, μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν τριάκοντα Ἐπισκοπῶν, ὑπήχθη ὑπὸ τὸν Ἐξαρχὸν Θεσσαλονίκης, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 733 ἐτέθη ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου ΚΠόλεως, διὰ τῆς μετ' αὐτοῦ διοικητικῆς ἐνώσεως τῆς Ἐξαρχίας Θεσσαλονίκης¹.

Ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἀνέκτα τὴν παλαιάν της θέσιν, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ πόλις τῆς Κορίνθου παρήκμαζεν. Ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ θ' αἰῶνος ἡ τέως Ἐπισκοπὴ Ἀθηνῶν ἐμφανίζεται ὡς αὐτοτελὴς Μητρόπολις, προαχθεῖσα προφανῶς ἀμέσως ἀπὸ Ἐπισκοπῆς εἰς Μητρόπολιν, ἔχουσα ὑφ' ἑαυτὴν πέντε Ἐπισκοπὰς (Εὐρείου Διαυλείας, Κορωνείας, Ἀνδρῶν, Ὠρείου ἢ Ὠρσοῦ) ἐνῶ ἡ Μητρόπολις Κορίνθου ἠρίθμει τρεῖς μόνον Ἐπισκοπὰς (Δαμαλᾶ, Ἀργους, Μονεμβασίας). Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος στ' τοῦ Σοφοῦ (886—911) ἔτι μᾶλλον προήχθη ἡ Μητρόπολις Ἀθηνῶν, ἔχουσα ὑφ' ἑαυτὴν δέκα Ἐπισκοπὰς². Κατὰ τὴν κατάληψιν ὁμοίως τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Στυροφόρων κατηγορήθη, πρὸς ταῖς ἄλλαις, καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Μητρόπολις Ἀθηνῶν, τοῦ τότε διαπρεπεστάτου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτου ἀπομακρυνθέντος καὶ διαβίωσαντος ἐν Κέφ († περὶ τὸ 1220). Ἐπὶ δὲ τῶν Ἀιζαῖωλων, τῶν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ιδ' αἰῶνος μέχρι τῆς τουρκικῆς, κατακλήσεως ἀρξάντων τῶν Ἀθηνῶν, ἐπετράπη ἡ

1. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, (Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν) Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α'. Ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 5.

2. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Αἱ Ἐπαρχίαι κλπ., σ. 18—20

ἐγκαθίδρυσαι τοῦ Ὁρθοδόξου Ἱεράρχου Ἀθηνῶν. Ἐνῶ δὲ ὁ ἐπί-
 σακτος λαΐτινος Ἀρχιεπίσκοπος κατεῖχε τὸν Παρθενῶνα τῆς Ἀκρο-
 πόλεως ὡς καθεδρικὸν ναόν, ὁ ὀρθόδοξος Μητροπολίτης, διαμένων ἐν
 πενιχρῶ καὶ ἀσήμῳ οἰκίματι (ἔπου νῦν τὸ στρατιωτικὸν ἀρτοποιεῖον,
 τὸ τζαμί τοῦ κατακτητοῦ), εἶχε πιθανῶς ὡς Μητροπολιτικὸν ναὸν τὸν
 παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον ναὸν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου. Ἐφερε δὲ τὸν
 τίτλον «*Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Ἐξαρχος ἀπάσης Ἑλλάδος, Πρόε-
 δρος Θεβῶν καὶ Νέων Πατρῶν*», καὶ εἶχεν ὑφ' ἑαυτὸν κατὰ τὸν 16.
 αἰῶνα τὰς Ἐπισκοπὰς Διαυλείας, Ταλαντίου, Ἄνδρου, Σκύρου, Σόλω-
 νος (Σαλώνων) καὶ Μενδενίτζης. Κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς
 ΚΠόλεως χρόνους διτήρησεν ἡ Μητρόπολις Ἀθηνῶν τὰς Ἐπισκο-
 πὰς ταύτας, προσετέθησαν δὲ εἰς αὐτὰς καὶ αἱ Ἐπισκοπαὶ Θεβῶν,
 Νέων Πατρῶν (Ὑπάτης) καὶ Ναυπάκτου.¹

Ἐν διαρκείᾳ τῆς Ἐπαναστάσεως διηύθυνε τὴν Μητρόπολιν Ἀθη-
 νῶν ὡς Τοποτηρητῆς ὁ εἰς αὐτὴν ἀνήκων Ἐπίσκοπος Ταλαντίου Νεό-
 φυτος Μεταξᾶς, καίτοι δὲ τῷ 1833 ὑπῆρξέ τις Ἄνθιμος «*Μητροπο-
 λίτης Ἀθηνῶν καὶ Λεβαδείας*», ὁ Ταλαντίου Νεόφυτος κατὰ τὴν πρῶ-
 τὴν διαρρῦθμιν τῶν Ἐπισκοπῶν τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς
 Ἑλλάδος, ὅτε ἀπεφασίσθη νὰ ὑπάρχωσιν ἐν αὐτῇ μόνον Ἐπίσκοποι,
 καταργηθέντος παντὸς ἄλλου τίτλου, διορίσθη Ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν
 ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον Ἐπισκόπου Ἀττικῆς, μέχρι τῆς 2 Σεπτεμβρίου
 1850, ὅτι διὰ Β. Διατάγματος, συμφώνως πρὸς τὸν Συνοδικὸν Τόμον
 τοῦ Πατριαρχείου ΚΠόλεως περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὡς
 ἰσόβιος Πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὀνομάσθη, *Μητροπολίτης Ἀθη-
 νῶν*². Κατὰ δὲ τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων Σ' καὶ ΣΑ' τοῦ 1852
 γενομένην νέαν διαρρῦθμιν τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλ-
 λάδος ὠρίσθη εἰς μόνος Μητροπολίτης, ὁ Ἀθηνῶν, ὡσαύτως ὠρίσθη-
 σαν δέκα Ἀρχιεπίσκοποι, οἳ ἦσαν οἱ Ἐπίσκοποι τῶν ἐδρῶν τῶν Νο-
 μῶν καὶ 13 Ἐπίσκοποι. Ὑπὸ τὴν νέαν ταύτην μορφήν ἡ Ἐκκλησία
 τῆς Ἑλλάδος παρουσιάσθη ὡς μία Μητρόπολις ἔχουσα ὑφ' ἑαυτὴν 23
 Ἐπισκοπὰς, ἄλλ' ἢ ὁμοίότης αὐτῆς πρὸς τὰς ἀρχαίας Μητροπόλεις ἦτο
 μᾶλλον ἐξωτερικὴ, ὁ δὲ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, κατὰ τοὺς νόμους τοῦ
 1852, διετήρησε τὰς προνομίας τοῦ Προέδρου Αὐτοκεφάλου καὶ αὐτο-
 νόμου Ἐκκλησίας, οἷα ἦτο ἡ Μητρόπολις αὕτη.

1. Πρβλ. *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Ἡ Ἐκκλησία Ἀθηνῶν, Ἐν Ἀθήναις 1928.

2. *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, ἐνθ' ἄν. σ. 79. Ἱστορία τῆς Ἐκκλη-
 σίας τῆς Ἑλλάδος, σ. 367.

Βεβαίως ὅμως ἡ ὑπαρξίς καὶ δέκα Ἐπισκόπων, φερόντων τίτλον Ἀρχιεπισκόπου, ὑπῆρξεν ἀπλῆ διακόσμησις τοῦ νέου διοικητικοῦ συστήματος, διότι καὶ οἱ Ἀρχιεπίσκοποι δὲν ἦσαν «αὐτοκέφαλοι» κατὰ τὴν παλαιότεραν ἔννοιαν, ἀλλ' ἀπλοὶ Ἐπίσκοποι. Διὰ τοῦ νόμου τῆς 6 Ἰουλίου 1899 γενομένης νέας διοικητικῆς διαιρέσεως τοῦ Κράτους, προσηρμόσθη πρὸς αὐτὴν καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις, ὁρισθεῖσων 31 ἐν συνόλῳ Ἐπισκοπῶν καὶ μιᾶς Μητροπόλεως, τῆς τῶν Ἀθηνῶν. Οὕτω δὲ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος παρουσίαζε πάλιν κατὰ τὴν διοικητικὴν αὐτῆς διαίρεσιν τὸν τύπον παλαιᾶς Μητροπόλεως μετὰ τῶν Ἐπισκοπῶν αὐτῆς, αὐτόνομου καὶ αὐτοκεφάλου, ἀνεξαρτήτου Ἐκκλησίας, ἧς ὁ Πρόεδρος ἔφερε τὸν τίτλον Μητροπολίτου.

Ἀλλὰ τῷ 1922 ἐπῆλθεν οὐσιώδης μεταβολή, καθ' ἣν, διὰ νόμου τῆς Γ'. Ἐθνοσυνελεύσεως, ἀπενεμήθη εἰς πάντας τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὁ τίτλος *Μητροπολίτου*, ὁ δὲ Ἀθηνῶν Μητροπολίτης προσωνομάσθη *Ἐξάρχος πάσης Ἑλλάδος* καὶ προσηγορεύθη *Μακαριώτατος*, ὡς εἶχεν ἤδη προτείνει ἡ μεγάλη Νομοπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπεία τοῦ 1914. Ἐὰν διὰ τὸν Ἀθηνῶν κατηγορεῖτο ὁ τίτλος τοῦ Μητροπολίτου καὶ παρέμεινε μόνος ὁ τίτλος Ἐξάρχου ἡδύνατο νὰ δικαιολογηθῆ καὶ ἡ προσαγόρευσις τοῦ Μακαριωτάτου. Ἀλλὰ ταύτην μὲν φέρουσι μόνον Πρόεδροι Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν Ἀρχιεπίσκοποι καὶ Πατριάρχαι, ὁ δὲ τίτλος τοῦ Ἐξάρχου δὲν ἀρμόζει εἰς αὐτόνομον καὶ αὐτοκέφαλον» ἐν τῇ πραγματικῇ ἔννοιά τῆς λέξεως Προέδρου Ἐκκλησίας. Ὁ Ἀθηνῶν ἐπιτιλοφρεῖτο *Ἐξάρχος*, ὡς εἶδομεν, ὅτε ὑπέκειτο ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. Εἰς Πρόεδρον δὲ «αὐτοκεφάλου» Ἐκκλησίας ἀνήκει ὁ τίτλος ἢ Ἀρχιεπισκόπου ἢ Πατριάρχου, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ἔφ' ὅσον πάντες οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος προσηγορεύθησαν *Μητροπολίται*, ὁ Ἀθηνῶν, χάριν τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐν τῇ σειρᾷ τῶν λοιπῶν Προέδρων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ὧν ὁ τῆς Σερβίας καὶ ὁ τῆς Ρουμανίας ἔσπευσαν νὰ προσλάβωσι τὸν τίτλον Πατριάρχου, καὶ χάριν τῆς κανονικῆς ἀκριβείας, τῷ 1923, ἀποφάσει τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ νομοθετικῇ ἐγκρίσει τῆς Πολιτείας, ὠνομάσθη *Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος*.

Ἐν τοιαύτῃ ἔννοιά φέρουσι σήμερον τὸν τίτλον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πάντες σχεδὸν οἱ Πρόεδροι τῶν Αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τῶν δὲ Πατριαρχικῶν Ἐκκλησιῶν αἱ ὑπὸ τὴν ἄμεσον δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου τελοῦσαι Ἐπαρχίαι ἀποτελοῦσι τὴν Ἀρχιεπισκο-

πὴν τοῦ Πατριαρχείου, (οἷον Ἀρχιεπισκοπὴ ΚΠόλεως, Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀλεξανδρείας, Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀντιοχείας καὶ ἑξῆς). Εἰδικώτερον δὲ ὁ μὲν Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καλεῖται Ἀρχιεπίσκοπος ΚΠόλεως, ὁ Σερβίας Πατριάρχης, Ἀρχιεπίσκοπος Πεκίου, ὁ Ρουμανίας Πατριάρχης Ἀρχιεπίσκοπος Οὐγκροβλαχίας, ὁ Πατριάρχης—Καθολικὸς τῆς Γεωργίας, Ἀρχιεπίσκοπος Μισχέτης). Μόνος, ὁ τῆς ἐσχάτως χειραφετηθείσης Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας Πολωνίας, τιλοφορεῖται Μητροπολίτης. Ὡσαύτως Ἀρχιεπίσκοποι προσαγορεύονται, ἐκτὸς τοῦ Αὐτοκεφάλου Κύπρου, ὁ Σιναίου καὶ οἱ Πρόεδροι τῶν αὐτονόμων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν Ἀμερικῆς, Τσεχοσλοβακίας, Φιλανδίας, Ἑσθονίας, Λεττονίας. Αὐτόνομοι δὲ καλοῦνται αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, αἱ ἔχουσαι μὲν διοικητικὴν αὐτοτέλειαν, μὴ οὔσαι ὅμως ἐντελῶς ἀνεξάρτητοι.

Αὕτη ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς ὑπῆρξεν ἡ ἱστορία τοῦ τίτλου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ ἡ ἔννοια, ὑφ' ἣν φέρουσι τοῦτον οἱ Πρόεδροι τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν.

† Ο ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ